

مجله حقوقی، نشریه مرکز امور حقوقی بین‌المللی معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری
شماره سی و ششم، ۱۳۸۶، صص ۳۲۸ - ۳۲۳

مرکز منطقه‌ای داوری تهران در یک نگاه

دکتر مشکان مشکور*

مرکز منطقه‌ای داوری تهران^۱ (که از این پس «مرکز» نامیده می‌شود) براساس موافقتنامه^۲ ۳ می ۱۹۹۷ (موافقتنامه مقرر) فی‌مابین دولت جمهوری اسلامی ایران و سازمان مشورتی حقوقی آسیایی-آفریقایی^۳ که در تاریخ ۲۰ تیرماه ۱۳۸۳ به تصویب مراجع قانونی ایران رسیده است^۴ ایجاد شد اما عملاً فعالیت‌های خویش را در آذرماه ۱۳۸۴ با انتشار «قواعد داوری» آغاز کرد. علی‌رغم مشکلات فراوان، مرکز در تلاش است با برآوردن ویژگی‌هایی همچون سرعت بالای رسیدگی، بی‌طرفی، محرمانه بودن و هزینه‌های معقول رسیدگی، محیط مساعدی را برای پاسخگویی به نیاز فزاینده موجود در منطقه برای حل و فصل اختلافات فرامرزی از طریق داوری و سایر مکانیسم‌های جایگزین حل و فصل اختلافات ایجاد نماید.

مرکز تحت نظارت سازمان مشورتی حقوقی آسیایی-آفریقایی عمل کرده و گزارش سالانه خود را به مجمع عمومی سالانه آن سازمان تسلیم می‌کند. مرکز به‌موجب موافقتنامه مقرر از مصونیتها و مزایای لازم جهت تحقق اهداف و وظایف خویش برخوردار است.^۴ به‌علاوه دولت

*. مدیر مرکز منطقه‌ای داوری تهران.

1. Tehran Regional Arbitration Centre (TRAC).

2. Asian-African Legal Consultative Organization (AALCO).

سازمان مشورتی حقوقی آسیایی-آفریقایی و سلف آن کمیته مشورتی حقوقی آسیایی-آفریقایی برای تأسیس مراکز منطقه‌ای داوری به ترتیب در کوالالامپور، قاهره، لاگوس و نایروبی توافقنامه‌های مشابهی با دولتهای مالزی، مصر، نیجریه و اخیراً کنیا منعقد کرده‌اند.

۳. قانون موافقتنامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و کمیته حقوقی مشورتی آسیایی-آفریقایی راجع به ایجاد مرکز منطقه‌ای داوری در تهران مصوب ۱۳۸۰/۵/۲۳.

۴. به‌موجب موافقتنامه مقرر، دولت جمهوری اسلامی ایران متعهد شده است که به مصونیت اماکن، اموال، اسناد و پرسنل خارجی مرکز احترام گذارده و در خصوص معافیت از مالیاتها و تعرفه‌های گمرکی، مزایایی را برای مرکز قائل شود. در این خصوص رک.

M. Mashkour, *Building a Friendly Environment for International Arbitration in Iran*, J. Int. Arb., vol. 17, No. 2, April 2000, pp. 79-83.

❖ ۳۲۳ مرکز منطقه‌ای داوری ...

جمهوری اسلامی ایران به موجب موافقتنامه مذکور متعهد است که به استقلال مرکز احترام بگذارد.

مأموریت اصلی مرکز ارائه روشهایی کارآمد به اطراف ذی نفع در روابط تجاری بین‌المللی جهت حل و فصل منصفانه اختلافات فی‌مابین آنهاست. دیگر مأموریت‌های مرکز عبارتند از:

الف- تشویق و ترویج داوری تجاری بین‌المللی در منطقه؛

ب- هماهنگی فعالیتهای و مساعدت به مؤسسات داوری موجود در منطقه؛

ج- مساعدت در برگزاری داوریهای خاص بویژه در مواردی که بر اساس قواعد آنستیرال

انجام می‌شوند؛

د- کمک به اجرای آرای داوری.

مدیریت مرکز به عهده «مدیر» است که پس از مشورت با دبیرکل سازمان مشورتی حقوقی آسیایی- آفریقایی منصوب می‌گردد. مأموریت وی اجرای قواعد داوری و مقررات داخلی مرکز با استقلال و بی‌طرفی کامل است. در جهت انجام مأموریت مزبور، یک دبیرخانه و هیأت داوری او را همراهی می‌کنند.

قواعد داوری

اولین و مهمترین اقدام مرکز پس از تصویب موافقتنامه مقر، تهیه و تدوین قواعد داوری بود. این کار تقریباً ۱۸ ماه به طول انجامید. هدف تعیین شده عبارت بود از تهیه مجموعه قواعدی که نه تنها برای متخصصان داوری بین‌المللی آشنا باشد بلکه آخرین تحولات در زمینه داوری بین‌المللی را نیز منعکس نماید. پیش‌نویس نهایی این قواعد که براساس نقطه‌نظرات و پیشنهادات متخصصین داوری بین‌المللی تهیه شده بود به دبیرکل سازمان مشورتی حقوقی آسیایی- آفریقایی تسلیم شد و در ۳۱ ژانویه ۲۰۰۵ مورد تأیید وی قرار گرفت. در حال حاضر، امکان دسترسی به این قواعد از طریق پایگاه داده‌ای مرکز در شبکه جهانی^۵ و همچنین در قالب کتابچه وجود دارد. به‌هنگام تهیه این قواعد، مرکز دو راهبرد اصلی را مدنظر داشت؛ یکی سهولت مراجعه و دیگری کیفیت. لذا اولاً تصمیم گرفته شد که قواعد داوری مرکز اساساً از قواعد داوری آنستیرال پیروی کند زیرا که متخصصان عرصه داوری تجاری بین‌المللی با آن کاملاً آشنا می‌باشند و در نتیجه موجبات اطمینان آنان فراهم می‌شود. در عین حال برخی مقررات قواعد آنستیرال برای

5. www.trac.ir.

لحاظ کردن ویژگی نهادین داوریهایی که قرار است به موجب قواعد داوری مرکز انجام شود تغییر یافتند. به علاوه جهت نیل به درکی بهتر و در پرتو تجربیات دیگر داوریهای سازمانی و رویه‌های قضائی بین‌المللی، قواعد مرکز به مواردی پرداخته‌اند که در قواعد آنسیترال مشخصاً از آنها سخنی به میان نیامده است همچون تشکیل دادگاه داوری در داوریهای چندجانبه.

قواعد مرکز به‌گونه‌ای تدوین شده‌اند که طرفین در انتخاب داوران مورد نظر یا آیین برگزیدن ایشان حداکثر آزادی ممکن را داشته باشند. اگرچه مرکز جهت مساعدت به طرفین، فهرستی از داوران برگزیده را در اختیار دارد که به صورت منظم با دعوت از متخصصان حقوقی مجرب برای پیوستن به این فهرست از طریق پایگاه داده‌ای مرکز یا ارسال سوابق خویش به دبیرخانه روزآمد می‌شود، با وجود این نه مرکز و نه طرفین، هیچ اجباری به پیروی از فهرست مزبور ندارند. این فهرست تنها ابزاری است که به هنگام انتخاب داوران از سوی طرفین، طیف وسیعتری از گزینه‌ها را در اختیار آنان می‌گذارد، بدون آنکه به آزادی انتخاب آنها خدشه‌ای وارد کند. همچنان که مرکز ممکن است در صورتی که اعمال قواعدش ایجاب کند داورانی را برگزیند که نامشان در این فهرست نیامده است.

طرفین در انتخاب محل داوری،^۶ قواعد شکلی و همچنین قانون ماهوی که بایستی توسط داوران اعمال شود نیز آزادند.

مداخله مرکز در این موارد در حداقل ممکن می‌باشد و تنها تا حدی است که برای کمک به انجام داوری ضروری باشد. لازم به تأکید است که علی‌رغم واژه «منطقه‌ای» در نام مرکز که ممکن است برخی محدودیت‌های جغرافیایی و منطقه‌ای را تداعی کند، تمامی اشخاص حقیقی و حقوقی، فارغ از تابعیتشان، می‌توانند شرط داوری مرکز را در قراردادهایشان درج کرده و لذا اختلافاتشان را برای حل و فصل نهایی به مرکز ارجاع کنند.

هیأت داوری

برای ارتقای کیفیت رسیدگی‌های داوری و تأمین استقلال و بی‌طرفی بیشتر در اجرای قواعد، «مقررات داخلی» مرکز که بخش لاینفک قواعد آن محسوب می‌شود تشکیل یک هیأت داوری را پیش‌بینی کرده که اعضای آن به مدت سه سال پس از مشورت با دبیرکل سازمان

۶. اگر طرفین در خصوص محل داوری در قرارداد داوری فی‌مابین یا پس از آن توافق نکنند، بر اساس ماده ۳ قواعد داوری مرکز، داوری در تهران انجام خواهد شد. این امر موجب اطمینان از شناسایی و اجرای رأی صادره می‌شود زیرا که دولت جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۰ کنوانسیون ۱۹۵۸ نیویورک راجع به شناسایی و اجرای آرای داوری خارجی را تصویب کرده است. در این خصوص رک.

A. Saharian, *Tehran Regional Arbitration Center: Elements Justifying its Establishment*, J. Int. Arb., Vol. 21, No. 5, October 2004, pp. 459-471.

مشورتی حقوقی آسیایی - آفریقایی منصوب می‌شوند. اعضای هیأت داورى از میان اتباع دول عضو سازمان و تا یک سوم از میان اتباع سایر کشورها انتخاب می‌شوند.^۷ هدف از این نسبت، تحقق حضور نمایندگان سیستم‌های حقوقی گوناگون و توجه به حساسیت‌های مختلف در هیأت داورى است. مدیر باید در مورد تمامی مسائل مربوط به اجرای قواعد داورى و اصلاح و تغییر آنها و بویژه هنگامی که به موجب قواعد داورى مداخله مرکز لازم است همچنین در خصوص انتصاب و تعویض داوران با هیأت داورى مشورت کند. به علاوه، در صورت جرح داور، تصمیم‌گیری نهایی با کمیته‌ای مرکب از سه تن از اعضای این هیأت خواهد بود.

به موجب بند ۲ ماده ۵ مقررات داخلی، مرکز از انتخاب هر یک از اعضای هیأت داورى به عنوان داور منع شده است. مع‌ذلک طرفین می‌توانند اعضای هیأت داورى را به عنوان داور یا وکیل انتخاب کنند. در این صورت و به طور کلی هنگامی که یکی از اعضای این هیأت به هر شکلی در رسیدگی‌های جاری نزد مرکز مشارکت داشته باشد، به موجب بند ۳ همان ماده، عضو مزبور باید فوراً مدیر مرکز را از این امر مطلع نموده و از شرکت در مباحثات و صدور توصیه‌های هیأت داورى در خصوص آن رسیدگی خودداری کند.

محرمانه بودن

مرکز خود را نسبت به تأمین ماهیت محرمانه تمامی دعاوی ارجاع شده به آن متعهد می‌داند. رسیدگی‌های داورى مرکز، علنی نیستند. تمامی اطلاعات مربوط به هر قضیه محرمانه مانده و از دیگر پرونده‌ها جدا می‌گردد. بند ۱ ماده ۴ مقررات داخلی، مشخصاً مقرر می‌کند که مدیر، اعضای دبیرخانه و اعضای هیأت داورى باید به ماهیت محرمانه کار مرکز، اسناد تسلیم شده به آن یا به داوران در ارتباط با یک دعوی احترام گذارده و از افشای چنان اطلاعات یا اسنادی

۷. پس از مشورت با دبیرکل سازمان مشورتی حقوقی آسیایی - آفریقایی، دکتر مجتبی کزازی، پروفیسور جیمز کرافورد و آقای دمنیک هشر به عنوان اعضای هیأت داورى انتخاب شدند.

دکتر مجتبی کزازی، ایرانی و دارای سابقه قضاوت می‌باشد. او چندین سال در دهه ۱۳۶۰ به عنوان مشاور حقوقی ارشد در دیوان داورى ایران - ایالات متحده فعالیت کرده است. او همچنین تهیه‌کننده اصلی قواعد رسیدگی کمیسیون غرامات سازمان ملل متحد (UNCC) در مورد جنگ عراق علیه کویت است و به مدت بیش از ۱۴ سال در حل و فصل بسیاری از دعاوی فردی، شرکتی و دولتی نقش داشته و اکنون دبیر شورای حکام آن کمیسیون در ژنو است.

پروفیسور جیمز کرافورد از استرالیا، استاد حقوق بین‌الملل و رئیس شورای دانشکده حقوق دانشگاه کمبریج است. به عنوان یکی از صاحب‌نظران حقوق بین‌الملل، وی در تدوین بسیاری از اسناد مهم بین‌المللی و در بسیاری از دعاوی بین‌المللی نقش داشته است. او همچنین از تجربه بالایی در حوزه داورى بین‌المللی برخوردار است.

آقای دومینیک هشر از فرانسه، مشاور کل و معاون دبیرکل سابق دیوان داورى بین‌المللی اتاق بازرگانی بین‌المللی بوده است. او یکی از صاحب‌نظران برجسته در زمینه داورى بین‌المللی است و اکنون قاضی شعبه نخست دادگاه استیناف پاریس است که دعاوی مربوط به داورى به آن ارجاع می‌شود. او همچنین مسئول روابط بین‌الملل دیوان عالی کشور فرانسه است. آثار و مقالات وی در حوزه داورى بین‌المللی به کرات توسط همگان مورد استناد قرار گرفته‌اند.

خودداری کنند. تنها طرفین دعوی، رونوشتی از آرای دیوان داوری را دریافت می‌کنند. در عین حال به‌موجب بند ۲ ماده ۴ مقررات داخلی، مرکز مجاز است به منظور تشویق و ارتقای داوری بین‌المللی، با رضایت طرفین، پس از حذف اسامی و دیگر ارجاعات موجود در متن که به شناسایی طرفین دعوی بینجامد به انتشار کل یا بخش‌هایی از رأی اقدام کند. این ماده همچنین مقرر می‌کند که در صورت انتشار آراء، اسرار تجاری طرفین نیز باید حذف شوند.

هزینه‌های داوری

میزان هزینه داوری به‌موجب قواعد مرکز بر اساس جداول منضم به آن قواعد تعیین می‌شود که در پایگاه داده‌ای مرکز قابل دسترسی‌اند. هزینه‌های داوری به دو بخش مجزا تقسیم می‌شوند: هزینه‌های اداری و حق الزحمه داوران. هزینه‌های داوری که به لحاظ ماهیت بین‌المللی مرکز و دعوایی که به آن ارجاع می‌شود به یورو تقویم می‌شود از ۵۰۰ یورو تا سقف ۶۰،۰۰۰ یورو بسته به میزان خواسته نوسان دارد.^۸ حق الزحمه داوران به مرکز داده می‌شود و از این طریق تماماً به داوران پرداخت می‌گردد. این حق الزحمه درصدی از خواسته دعوی است و با آن نسبت عکس دارد. این حق الزحمه از حداکثر ۱۱ درصد برای دعوای کوچک تا ۰/۰۵ (پنج صدم درصد یا پنج ده هزارم) برای دعوای با خواسته بیش از ۱۰۰ میلیون یورو متغیر است. در تدوین این جداول تلاش شده تا این هزینه‌ها از هزینه‌های طرح دعوی در محاکم دولتی در بسیاری از کشورها به‌نحو قابل ملاحظه‌ای پایین‌تر باشد. همچنین حق الزحمه مزبور از هزینه‌های بسیاری از مؤسسات داوری بین‌المللی دیگر کمتر است.

توجه فزاینده

براساس آمار تهیه شده بر مبنای اطلاعات واصله به مرکز، شرط داوری مرکز در بسیاری از قراردادهای بین‌المللی پیرامون مبادلات بازرگانی، ساخت تأسیسات مهم زیربنایی همچون سد‌ها، مجتمع‌های صنعتی، تأمین تجهیزات و ارائه خدمات مهندسی برای مجتمع‌های پتروشیمی، خدمات فنی مهندسی در زمینه نفت و حفاری چاه‌های نفت در خشکی و دریا و خدمات جانبی آنها، ضمانتنامه‌های بانکی و خودروسازی درج گردیده است.

به‌علاوه، شرط داوری مرکز اخیراً در نمونه‌های جدیدی از قراردادهای بین‌المللی همچون ارتباطات، اعتبارات صادراتی، فروش نرم‌افزارهای پیچیده و خدمات مشاوره‌ای در ارتباط با هواشناسی درج شده است. همچنین در برخی قراردادهای مرکز به‌عنوان مرجع ناصب تعیین شده

۸. بر اساس جدول فعلی، هزینه‌های اداری یک دعوی با خواسته ۵ میلیون یورو، ۱۹،۰۰۰ یورو و برای یک دعوی ۳۰ میلیون یورویی، ۴۹،۰۰۰ یورو است.

است. با یک تخمین اجمالی می‌توان گفت که در طی یکسال گذشته، شرط داوری مرکز در بیش از یکصد قرارداد بین‌المللی مهم درج شده است. طبق گزارش‌های واسله‌طرفین این قراردادها، از اتباع کشورهای مختلفی همچون اتریش، چین، هندوستان، فنلاند، فرانسه، آلمان، تاجیکستان، سوئد، امارات عربی متحده، بریتانیا و ونزوئلا می‌باشند.

در خرداد ماه ۱۳۸۵، نخستین درخواست حل و فصل یک اختلاف بین‌المللی به مرکز ارجاع شد. طرفین اختلاف یک شرکت مهندسی اروپایی و یک شرکت سرمایه‌گذاری ایرانی سازنده یک برج بودند. این اختلاف ناشی از تأخیر در پرداخت مبلغ برخی صورت‌حسابها و فسخ بعدی قرارداد توسط شرکت اروپایی بود. رسیدگی به ادعاها و ادعاهای متقابل طرفین مستلزم آن بود که مسائل پیچیده‌ای در باب مسئولیت مورد بررسی قرار گیرد و در مورد آنها اتخاذ تصمیم شود. در نهایت پس از چند دور تبادل لوایح کتبی و برگزاری جلسات شفاهی برای حل و فصل این دعوی، رأیی با اتفاق آرا از سوی کمیته ۵ نفره تأسیس شده به‌موجب مکانیسم خاص حل و فصل اختلافات در قرارداد صادر شد. تصمیم کمیته در آذرماه ۱۳۸۵ به طرفین ابلاغ شد.

حل و فصل چنین اختلاف پیچیده‌ای در مدتی نسبتاً کوتاه و به‌شیوه‌ای مستقل و بی‌طرفانه یقیناً مؤید توان مرکز منطقه‌ای داوری تهران در حل و فصل اختلافات تجاری بین‌المللی می‌باشد.

در بخش اسناد متن انگلیسی قواعد داوری منطقه‌ای تهران و ضمائم آن به همراه مقررات داخلی آن مرکز و نیز ترجمه متون مزبور به فارسی به نظر خوانندگان مجله حقوقی می‌رسد. ترجمه فارسی متون یاد شده توسط جناب آقای سیدمحمد اسبقی انجام گرفت و آقای علیرضا ابراهیم‌گل آن را بازخوانی و ویرایش کرد و نهایتاً استاد گرانقدر جناب آقای دکتر محمدعلی موحد که سابقه کار طولانی در داوریهای بین‌المللی دارند و در تنظیم قواعد نیز مشارکت فعال داشتند بر ما منت نهاده و آن را بازبینی نمودند. مرکز منطقه‌ای داوری تهران در نظر دارد ترجمه قواعد داوری را به زبانهای دیگر از جمله عربی نیز تهیه نماید. البته به‌منظور حفظ وحدت در تفسیر، نسخه انگلیسی قواعد ملاک عمل است و بر ترجمه‌های دیگر ارجحیت خواهد داشت.